

RAZPRAVE

REGIONALNA IDENTITETA MLADIH V ZASAVJU

AVTORICA

Naja Marot

Naziv: univerzitetna diplomirana geografka

Naslov: Bevško 45b, SI – 1420 Trbovlje, Slovenija

E-pošta: naja.marot@guest.arnes.si

UDK: 910.1(497.4 Zasavje)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Regionalna identiteta mladih v Zasavju

Zasavje se je po dveh stoletjih gospodarskega razcveta zaradi številnih razvojnih procesov znašlo v krizi, ki jo čutijo zlasti prebivalci. Članek poskuša na podlagi opravljene raziskave ugotoviti meje, značilnosti, identiteto regije in njeno morebitno spreminjanje. Pri tem se osredotoči na mlado prebivalstvo kot najpomembnejšo skupino prihodnjega razvoja. Osnova je Paasijeva teorija o regionalni identiteti, ki jo delimo na identiteto regije in regionalno zavest. Obe sta pomembni za dejansko opredelitev regije, kot jo zaznavajo lokalni prebivalci. Vsako posebej obravnavamo po posameznih elementih. Na podlagi pridobljenih rezultatov podajamo izhodišča in smernice nadaljnjega razvoja ožje statistične oziroma širše regionalnorazvojne regije Zasavje.

KLJUČNE BESEDE

Paasi, regija, regionalna identiteta, teorija geografije, Zasavje, Slovenija

ABSTRACT

Regional identity of youth in Zasavje

After two hundred years of economic bloom, Zasavje has found itself in a crisis comprised of many developmental problems, including a very pessimistic outlook of the region's inhabitants. Based on conducted research, this article aims to determine borders, characteristics and identity of the region, focusing on young people as the most important group for future development. It is founded on Paasi's theory of regional identity, which is divided into identity of a region and regional consciousness. Each can be discussed through individual elements. Both are important for actual definition of the region as it is perceived by its inhabitants. Based on gathered data and results, the article provides some basis and an outline of future development of the narrower, statistical, or wider, developmental region Zasavje.

KEY WORDS

Paasi, region, regional identity, theory of geography, Zasavje, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 10. junija 2003.

1 Uvod

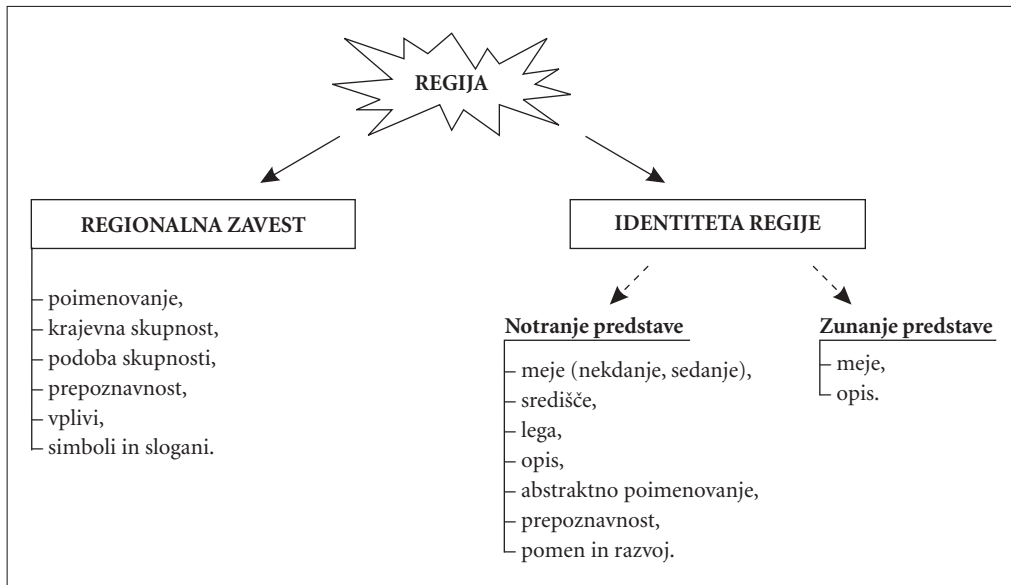
Poimenovanje Zasavje je kot umetno ime za območje ob Savi leta 1928 prvi uporabil Metod Badjura. Pokrajina se razprostira od Litije do Radeč ter zajema okoliška hribovja med Celjsko kotlino in Dolenjskim podoljem. Zasavska statistična regija je najmanjša izmed dvanajstih statističnih regij in obsega občine Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. V širšem smislu, za potrebe priprave regionalnega razvojnega programa Zasavje poleg občin statistične regije vključuje še Litijo, Radeče in Šmartno pri Litiji (Kušar 2002).

Že kar nekaj časa se pojavlja dilema o novi administrativni delitvi Slovenije. Po ustavi naj bi prostorske enote predstavljale pokrajine, Zasavje pa naj bi bilo priključeno eni izmed sosednjih regij. Za razvijanje turizma lokalna razvojna agencija uporablja izraz Posavsko hribovje, pri čemer so zaradi lege ob Savi vključili v enotno trženje še občino Dol pri Ljubljani. Zaradi problemov gospodarstva in številnih migracij se lahko vprašamo, kakšna bo usoda regije v prihodnosti in ali bo v slovenskem in evropskem prostoru sploh še obstajala

Finski geograf Paasi se je podrobneje ukvarjal s teorijo regij. Standardna definicija regije po njegovem ne obstaja, torej ni univerzalnega ključa za določanje, prepoznavanje in omejevanje regij. Razvil je več različnih tipologij in konceptov regij, med drugimi je izpostavil novi regionalizem, ki naj bi temeljil na podlagi družbenih skupin. Regija naj bi za potrebe regionalnega planiranja predstavljala živi organizem, opredeljen na podlagi doživljanja prostora lokalnih prebivalcev.

V zavest ljudi vstopa regija počasi. Če želimo doseči njeno dejansko uveljavitev, mora postati priznana tudi v teritorialni delitvi. Potem lahko ločimo identiteto regije – prevladujoče naravne in družbene značilnosti, ki so splošne priznane in se posredujejo v procesu izobrazbe, ter regionalno zavest – posameznikovo dojetje prostora (Meistad 2001).

Ker so za prihodnost določenega območja pomembni predvsem mladi, smo na podlagi Paasijevih metodoloških izhodišč raziskali regionalno identiteto mladih v Zasavju ter podali smernice prihodnjega razvoja Zasavja.

Slika 1: Elementi regije, ki smo jih preučevali v raziskavi.

2 Metodološka izhodišča

Za lažji pristop k razpravi smo aprila 2003 med mladino naredili pilotno raziskavo s štirimi sklopi vprašanj (uvodni del, regionalna identiteta, Zasavje, lokalna skupnost). Vzorec je zajemal 98 enot srednješolske populacije Zasavja iz občin Radeče, Litija, Hrastnik, Trbovlje in Zagorje, od tega je bilo 83 enot iz ožje regije Zasavje (po zastopanosti prevladuje Trbovlje – več kot polovica), 15 pa iz širše (Litija, Radeče). Vse enote so pripadale starostni skupini od 14 do 18 let. Razliko v mišljenju med mladimi in starejšo generacijo smo določili na podlagi vzorca 20 enot starejših starostnih skupin (študenti, zaposleni, upokojenci). Srednješolsko populacijo so predstavljale enote različnih programov: splošne gimnazije (40 – tretji in četrti letnik), tehnične gimnazije (31 – drugi letnik) in srednje elektrotehniške šole (20 – četrti letnik), s čimer smo ugotavljali, ali se regionalna zavest razlikuje tudi glede na nivo šolanja. Oba spola sta bila zastopana enakomerno. Zunanje predstave o regiji smo z enim vprašanjem preverjali pri pilotni skupini 25 študentov geografije.

Ker je Zasavje pretirano urbanizirana regija, se ta raziskava razlikuje od Klemenčičeve (1995), izdelane za podeželski prostor. Zaradi prevlade mestnega prebivalstva so možne razlike v dojemanju prostora in zlasti v oblikovanju ideje o skupnosti. Le-te lahko razberemo na podlagi 20 % anketirancev iz podeželskega ali suburbanega prostora.

Pridobljenih podatkov ne želimo prikazati kvantitativno in ovrednotenih procentualno, ampak naj bi služili za orientacijo pri pisanju razprave. Kljub pilotni raziskavi ter majhnemu in naključnemu vzorcu lahko iz dobljenih rezultatov dobimo prevladujočo sliko regije Zasavje pri njenih mlajših prebivalcih.

3 Regionalna zavest

3.1 Poimenovanje

Zasavje je pri mlajših sicer prevladujoča oblika poimenovanja, vendar ne izstopa tako kot pri odraslih. Mladi so se največkrat odločali za poimenovanje z imenom kraja, tako da se nič več ne identificirajo s širšim območjem. Še posebej izstopa strokovni srednješolski program, ki tega poimenovanja ni navedel niti enkrat. Od enot iz občine Litija se je za Zasavje odločil samo eden, prav tako za Posavje (dijak Radeč). Prvo lahko razlagamo z gravitiranjem proti Ljubljani, drugo pa k Posavju. Poleg ledinskih imen se pojavljajo tudi opisni izrazi, na primer »tu je moj dom, tu sem doma ...«; »tam, kjer sem doma«; »preveč onesnaženo, a prijetno«.

Vprašanje o starosti poimenovanja je bilo eno najtežjih, zato ni prevladujočega odgovora. Enako število odgovorov sta dobili možnosti 150 do 200 let nazaj in pravilen odgovor 50 do 100 let nazaj. Ker se je poimenovanje uveljavilo že pred rojstvom te generacije, ga je enostavno prevzela in se ni spraševala niti o njegovemu izvoru niti o starosti.

Vlogo regije v hierarhiji regionalne zavesti lahko izvemo na podlagi lastnega poimenovanja. Enak rezultat je pri lokalnem poimenovanju (Trboveljčan, Zagorjan ...) in pri regionalnem poimenovanju (Zasavec) ne glede na to, ali upoštevamo prvo ali drugo izbiro. Kljub temu se za Zasavce opredeljuje malo manj kot polovica anketiranih. Tretji najpogostejši izraz je Slovenec, le redki se imajo za Štajerce ali Dolenjce, kar izpostavlja območje kot suvereno na meji med njimi. Ker gre za urbano območje, ni pojava značilnih domačinskih imen, sicer bolj uveljavljenih na vasi. Tudi tu na ponovno odstopajo Litijani, ki se zlasti iz podeželskega zaledja poimenujejo po kraju, na primer Kostrevničanka, kar kaže na večjo pripadnost vaški skupnosti kot širšemu območju. Kot drugo izbiro se največkrat opredelijo za Slovenca, tako da se dejansko ne počutijo kot Zasavci.

3.2 Krajevna skupnost kot osnovna celica

Za definicijo regije v osnovi potrebujemo prostor. Vprašanje o občini stalnega bivališča ni povzročalo problemov, zataknilo se je pri krajevnih skupnostih. Več kot polovica jih ne pozna imena krajevn

skupnosti, v kateri bivajo, kar pomeni, da so te tako upravno kot v zavesti izgubile pomen. Treba je upoštevati, da spraševani še ne volijo in niso aktivni v izvajanju lokalne samouprave, torej uradno še niso imeli priložnosti, da bi se seznanili s poimenovanjem. Prav tako so poimenovanja vezana na zgodovinsko preteklost, ki je tej populaciji odmaknjena. Tudi notranja struktura ureditve današnjih mest pretirano ne izpostavlja krajevnih skupnosti. Kot njihov nadomestek so največkrat navajali ulico, predel mesta ali podeželsko naselje. Pri starejših smo zasledili boljše poznavanje.

3.3 Dejanska podoba skupnosti – povezanost

Okoli dve tretjini vprašanih, pri starejših celo tri četrtine, ni včlanjenih v nobeno društvo, kar lahko razložimo z vse večjo stopnjo individualizacije in pomena osebne svobode ter navidezne neomejenosti, že od nekdanje pomembne pri mladih. Čeprav naj bi bile generacije precej prilagodljive, se očitno niso pripravljene društveno zavezati, se redno srečevati in prevzeti določeno stopnjo odgovornosti. Raje se družijo z izbrano družbo, ko si tega želijo, ne da bi pri tem ponavljali iste vzorce vedenja z isto družbeno skupino. Razlog za nečlanstvo bi lahko bila tudi nezadostna in neustrezna ponudba.

Od članov društev jih je največ aktivnih v športnih društvih: v rokometnih (Dol pri Hrastniku, Radeče, Trbovlje), Brodarskem društvu (Hrastnik), kolesarskem, predvsem na podeželju pa so vsi člani gasilskega društva. Omenjeni so še študentski klubi, vendar je stopnja članstva precej nizka.

Sokrajane vsi naključno srečujejo vsak dan: mimogrede na cesti, v trgovini, v šoli, na igrišču, na prireditvah in drugje. Da bi se za srečanje domenili zaradi reševanja določenega skupnega problema, se zgodi precej redko.

Na majhno kohezijo kaže tudi srednja povezanost med sokrajanji, pri čemer je na podeželju kljub številnim skupnim aktivnostim približno enako stanje kot v mestu. Zaradi podaljšanega delovnega časa in načina življenja je povezanost odrasle populacije še manjša. Drugi vzroki temu so povečana prostorska mobilnost ljudi, materialnih dobrin, kapitala in informacij, težnja po prilagodljivosti, neprekinjenosti ter kratkotrajne oblike družbenega življenja (Klemenčič 1995, 50).

3.4 Dejanska podoba skupnosti – storitve

Zastopanost storitev je večina ocenila kot dobro, vendar je enako pogost odgovor tudi slaba. Skrajna odgovora »zelo slaba« in »zelo dobra« skorajda nista zastopana. Slaba se pojavlja predvsem na podeželju in v suburbanih okoliših, kjer pogrešajo banko, pošto, trgovino in druge, za vsakdanje življenje potrebne storitve.

Nekaj spraševanih kljub izbrani možnosti »slaba« ni navedlo nobene storitve, ki bi jo pogrešali. Da se trgovinska dejavnost uveljavlja kot oblika prostočasne dejavnosti, lahko sklepamo iz tega, da večina najbolj pogreša trgovine, ki jih je kar nekaj zaradi bližnje konkurence v Ljubljani in v Celju propadlo. Manjkajo športne storitve, vključno s kvalitetnimi športnimi objekti za širšo javnost: bazen, kolesarska steza in več vrhunskih športnih prireditev. Z osnovnimi storitvami so povsem dobro preskrbljeni, manjka več drugih prostočasnih dejavnosti, namenjenih mladim: koncerti, skatepark, diskoteka in lokalna s kvalitetno gostinsko ponudbo.

3.5 Prepoznavnost

Glavni prepoznavni znak Zasavja je še vedno premog in vse, kar je povezano z njim: rudarstvo, premogovniki, rudnik, rudarji. Nanj se vežejo tudi druge, predvsem gospodarske značilnosti: dimnik, onesnaženost, brezposelnost, industrija (cementarna, energetika, steklarna, papirnica). Zgodovinska preteklost (1. in 2. svetovna vojna, rdeči revirji) se je pojavila le dvakrat, kar kaže na nepoznavanje, lahko tudi nespoštovanje preteklosti. Gospodarstvu sledi narava (hribi, doline, Kum, zelenje), ki jo omenjajo predvsem suburbanji in podeželski prebivalci.

Slika 2: Podobe preteklosti – rudarske kolonije.

Ker je to generacija prehodnega obdobja, ne prevladuje enotna slika o pokrajini. Na eni strani se poslavlja od rudarstva, na drugi strani pa išče nove možnosti razvoja in redefiniranja prostora ter identitete. Ob vse večji globalizaciji in poenotenju se bo v prihodnosti prav gotovo pojavila potreba po večjem izpostavljanju lokalnih posebnosti. Za te sploh ni nujno, da so geografske ali zgodovinske danosti, ampak so lahko načrtno zgrajene, da bi pritegnile obiskovalce, kapital in zadržale domače prebivalce (Mlinar 1990, 1092).

3.6 Izoblikovanje regionalne zavesti

Mladi ocenjujejo, da se identiteta najbolj razvije na podlagi gospodarske uspešnosti, torej kot manifestacija akumulacije denarja in kapitalistične miselnosti. Na to bi lahko navezali vse večji beg možganov, saj večina izobraženih ostane zunaj kraja bivanja, kjer dobijo službo. Naslednji razlog naj bi bila zgodovina. Če upoštevamo to in pomanjkljivo poznavanje preteklosti iz drugih vprašanj, lahko ponovno sklepamo na slabo navezanost na prostor. Vzgoja in izobrazba zasedata tretje mesto, čeprav pride mladostnik v fazi primarne in sekundarne socializacije najprej v stik z njima. Pozitivna je prevlada mnenja, da se identiteta izoblikuje neodvisno od politike.

3.7 Simboli in slogani

»... Predstavljamo vam zahodni in osrednji del Posavskega hribovja na obeh straneh reke Save, med Celjsko kotlino na severu in Dolenjskim podoljem na jugu. To območje planinci radi poimenujejo kar Zasavsko hribovje ... Razgibana pokrajina, preprejena s številnimi dolinami, nad katerimi se posamezni vrhovi povzpnejo tudi prek 1000 m, spreminja svojo podobo in privablja vse več obiskovalcev, ki se želijo razgibati ali le naužiti lepih razgledov. Možnosti za ene in za druge pa je veliko ...« (Posavskega hribovja ... 2003).

Regija naj bo definirana tudi s simboli, emblemi in slogani, običaji, pesmimi, ki pomagajo krepiti regionalno pripadnost in hkrati privabljajo zunanje goste (Meistad 2001). V ta namen so v Centru za razvoj v Litiji, ki je odgovoren za turistično promocijo Zasavja, razvili blagovno znamko in koncept razvoja turizma v regiji.

Že na začetku so prišli do problema poimenovanja območja, saj so regijo že drugič dodatno razširili. Poimenovanje Zasavje kot oznaka za območje z rudarsko preteklostjo se je izkazalo za neprimerno in nepriljubno za turiste. Zato so prevzeli fizičnogeografsko poimenovanje Posavsko hribovje in se odločili za slogan: »hribovi in doline za rekreativne skomine«, s katerim si pomagajo pri postavljanju kolesarskih, konjeniških in pohodniških poti ter izdajanju publikacij.

Tudi občine v svojih predstavitvenih perspektivah izpostavljajo slogane in značilnosti, na katere so še posebej ponosni. Vprašanje je, koliko jih dejansko poznajo in se z njimi poistovetijo domačini:

- Radeče: »*Dolina prijaznih ljudi. In če smo nekoč bili poznani po pobiranju mitnine za prestop s štajerske na kranjsko stran, potem smo danes občina prijaznih ljudi, ki so vedno odprti za obisk ali postanek, zato vas z veseljem pričakujemo. Bodite naši obiskovalci. Pridite in preživite delček svojega časa med nami.*«;
- Litija: »*Sreča(n)je Litija v srcu moje dežele.*«;
- Trbovlje: »*Kraj, kamor se radi vračamo.*«
- Hrastnik: »*Smo ljudje odprtih src in odkrite besede.*«
- Zagorje ob Savi: »*Zagorska dolina v osrčju Slovenije, dežela gostoljubnih ljudi.*«

4 Identiteta regije in notranje predstave o regiji

4.1 Nekdanje meje

Že v preteklosti je bilo to območje nekje na meji. Del je pripadal Kranjski (desni breg Save, zagorska, litijska in šmartska občina), vzhodni del (Trbovlje, Hrastnik, Radeče) pa Štajerski. Čeprav se meja omenja bolj redko, je splošno poznana, tako da pri uvrščanju domačega kraja na zemljevid ni bilo večjih dilem. Nekaj se jih je pojavilo le v mejnih občinah: Zagorje ob Savi in Trbovlje. Tisti na meji se včasih celo pohvalijo s tem, zato so še dopisali vzroke za svojo odločitev.

4.2 Sedanje meje

Vsaka regija naj bi imela meje, fiktivne v glavi ali dejanske, vrisane na zemljevidu. Da bi ugotovili, kje bi jih začrtali mladi, smo spraševali, katere občine spadajo v Zasavje. Še vedno prevladuje statistična regija, sledi Zasavje z Litijo, šele nato širša regija vseh petih, po reformi lokalne samouprave šestih občin. Znotraj Litije se je osamosvojila občina Šmartno pri Litiji. Možnost z Radečami in brez Litije je izbrana najmanjkrat. Opredelitev meja je v nasprotju z regionalno zavestjo, saj se večina Litijanov nima za Zasavce, občino pa skoraj vsi postavljajo v Zasavje. Pri odraslih gre za podoben vzorec odgovarjanja, le da bolj poznajo Zasavje kot regijo, omejeno za potrebe regionalnega razvoja.

4.3 Središče

V nasprotju z mejami ni bilo o središču regije nobenega dvoma, saj so to kljub številnim problemom in izgubi pomena v slovenskem prostoru še vedno Trbovlje. Le v nekaj primerih je bilo izpostavljeno Zagorje, ki je znalo za pohvale vreden razvoj izkoristiti čas in finančna sredstva obdobja zapiranja rudnika.

4.4 Lega

Legi regije v slovenskem prostoru je bila opisana z različnimi besednimi zvezami bolj ali manj istega pomena: V »središču« (v osrčju, v osrednji Sloveniji, osrednja slovenska pokrajina, celo Osrednja

vzhodna Slovenija). Pomembna je tudi lega »ob reki Savi«, ki je regiji dala koren imena. Sledijo besedne zveze z GEOSS-om kot točko orientacije (v bližini GEOSS-a, vzhodno od GEOSS-a) in z glavnim mestom (50 do 60 km vzhodno od Ljubljane, eno uro od Ljubljane, severovzhodno od Ljubljane).

V posameznih regionalizacijah na nivoju mezo- in mikroregij poimenovanje Zasavje nadomeščajo imena: Posavsko hribovje, Predalpski svet, Predalpsko hribovje. Tako je subjektivno dožemanje pogosto povsem drugačno od uveljavljenih strokovnih poimenovanj. Regionalizacije med mladimi niso poznane, če pa jih že poznajo, jih niso prevzeli.

4.5 Opis

»... Vem, da bo v zraku zadonela visoka pesem vseh ptic, ki stanujejo v gozdih, na Gmajni, za Gorico, na Selih in pod Vinsko cerkvijo, srebrna pesem jutru, ki obliva polje, gorka pesem ljubezni, ki hodi po teh poljih, resna pesem delu, ki vabi kruh iz zemlje, in večna pesem sanjam, ki so premamile julijske zvezde...« (Cene Vipotnik).

Ne glede na vso umazanijo in onesnaženost je prva značilnost regije, da je »lepa«. Povsem nasprotni in bolj realni so pridevniki »gospodarsko neuspešna«, »neperspektivna« in »umazana«. Temu nasprotna sta pridevnika »privlačna za bivanje« in »zelena«. Mladi območja niso izpostavljali kot depresivnega.

Spraševali smo jih tudi o zunanjih predstavah o regiji, pri čemer so imeli na voljo enake pridevnike. Zasavje naj bi bilo po mnenju povprečnega Slovenca umazano, neuspešno, neperspektivno, neprivačno, a kljub temu še vedno lepo.

4.6 Abstraktno poimenovanje

Poimenovanje revirji poznajo mlajše generacije še manj kot druga. Za Črne revirje kot območje premogovništva je vedela polovica, za Rdeče revirje jih kar tri četrtine ni imelo nobene asociacije. Delno lahko nepoznavanje razlagamo z vzgojo in izobraževanjem v samostojni Sloveniji, tako pri njih prevladuje predvsem Slovenija kot demokratična država, o preteklosti pa slišijo le iz javnih medijev. Zanimivi asociaciji na rdečo barvo sta jugovzhodni vinorodni rajon in glina. Starejša populacija je še precej nostalgичno vezana na preteklost, saj poleg komunizma omenja še revolucionarnost.

Izraza Zeleni in Sivi revirji se uporabljata redkeje in do sedaj tudi nista bila v širši rabi, čeprav sta upravičena. Večina asociacij v zvezi s prvim poimenovanjem je omenjala gozdove, hribovja, čisto zeleno okolje in travnike. Pri Sivih revirjih velika večina sploh ni odgovarjala, ostali pa so se odločili za onesnaženost, umazano okolje, turobnost, prah, pepel, smog in dim.

4.7 Prepoznavnost

Vsaka regija naj bi imela nekaj, na kar je ponosna in kar jo dela edinstveno. Vrednote naselja lahko delimo na konkretne (grad, cerkev) in splošne (lepa narava), materialne (kulturni dom, kapelica), personalne (pisatelji, pesniki), etične (prijateljstvo med ljudmi), simbolne (grb) in tudi druge (Klemenčič 1995, 54). Ena tretjina vprašanih je zelo malo poistovetena z regijo, saj ni ponosna prav na nič. Najpogosteje omenjena znamenitost je tudi najbolj izstopajoča v pejsažu pokrajine: 360 metrov visoki dimnik Termoelektrarne Trbovlje, zgrajen leta 1976 ob reki Savi med Trbovljami in Hrastnikom. Sledi neokrnjena narava. Prebivalci manjših krajev so bolj zavedni in ponosni, pa čeprav le na Papirnico Radeče. V mestih so kot tisto, s čimer se lahko identificirajo, predstavili predvsem osebnosti: uspešne športnike, predsednika Republike Slovenije dr. Janeza Drnovška ter župane občin. Šport je prav gotovo v ospredju, ker preučujemo populacijo mladih.

Starejši so izpostavili revirske borce, narodne junake, oboji pa niso pozabili na kulturnike, uspešne na lokalni in svetovni ravni, ali pa na tiste, ki so se v zgodovino Zasavja zapisali zaradi svojega obiska: Iztok Kovač (plesalec), Branko Potočan, Ivan Cankar (Šentambert – politični shod), Tone Seliškar

ANDREJ HERAKOVIČ

Slika 3: Politična in gospodarska preteklost iz regije odtekata po zarjavelih kanalih.

(pisatelj), Slavko Grum (dramatik), Laibach, Mile Klopčič (pesnik), Valerija Skrinjar-Tvrzova, Janez Knez, Primož Trubar (Loka pri Radečah), Janez Vajkard Valvasor in Anton Sovre. Od kulturne dediščine so omenili grad Svibno, grad Bogenšperk, vaško situlo in premogovništvo. Cerkev kot markanten simbol je pretežno urbana populacija omenila le enkrat. Povsem drugače je v ruralnem okolju, kjer je cerkev poleg gostilne največkrat tudi točka srečevanja vaščanov.

4.8 Pomen in razvoj regije

Vloga Zasavja je bila v preteklosti velika predvsem zaradi uspešnih premogovnikov. V današnjem času je pomen regije srednji, saj so spraševani stopnjevali svoje odločitve od velikega pomena v preteklosti prek srednjega k majhnemu v Sloveniji in Evropski zvezi. Pomen regije starejši bolj podcenjujejo ali ocenjujejo realno, saj se je večina odločila za majhnega.

Kot osrednja institucija naj bi glavni motor razvoja še vedno bila občina, čeprav v Litiji bolj izpostavljajo regionalno razvojno agencijo (Center za razvoj Litija). Le-ta je skupaj s finančnimi institucijami na drugem mestu in naj bi za gospodarsko neuspešne občine predstavljala pomembno podporno okolje. Manjšo vlogo naj bi ob pospešeni individualizaciji v mestih imele tudi izobraževalne institucije in društva. Med vrednotenjem mladih in starih v tem primeru ni razlik.

5 Zunanje predstave o regiji in znanstvene klasifikacije

5.1 Meje

»... Melik: Savska dolina od Ljubljanskega polja do Krške kotline ...« (Kušar 2002).

Po klasifikaciji na podlagi naravnogeografskih značilnosti, objavljeni v Geografskem atlasu Slovenije, uvrščamo Zasavje v makroregijo Alpski svet, mezoregijo Alpsko hribovje in mikroregijo Posavsko

hribovje z oznako 1.11 (Perko 1998, 125). Gamsova klasifikacija jo prav tako uvršča v Posavsko hribovje, s tem da je mezoregija Vzhodno Predalpsko hribovje, makroregija pa Predalpski svet (Gams 1998, 111).

Staro mejo med Štajersko in Kranjsko so ponovno poskušali oživitvi pri Telekomu, ko so določali meje novih omrežnih skupin, saj so nekdanjo samostojno trboveljsko hoteli razbiti. Zagorsko občino bi priključili ljubljanski, trboveljsko in hrastniško pa celjski. Prišlo je do nasprotovanja, saj bi to precej podražilo funkcioniranje lokalnih podjetij. Tako je bila v končni fazi celotna regija priključena celjski, s čimer je že deloma izgubila potrditev za svoj obstoj.

5.2 Opis

»... Komaj pa je dobro stopil, se mu je zazdelo, da so se zaprla vrata za paradizem in da je prišel v deželo bridkosti ... Pokrajina pred njim je bila črna in žalostna ... Črno blato je ležalo na cestah, črn prah na polju, na vaseh; črne so bile vode, črno je bilo nebo. Oblak je visel nad pokrajino in se ni ganil; ne veter ga ni razmaknil, ne sonce ga ni raztopilo ...« (Ivan Cankar: Kurent).

»... Po številnih imisijskih okoljskih kazalcih (imisije SO_2 , dima, onesnaženost vodnih virov, površinska degradacija zaradi rudarjenja, poškodovanost vegetacije) je bilo Zasavje v sedemdesetih in osemdesetih, pa tudi sredi devetdesetih let pokrajinsko najbolj degradirana pokrajina v Sloveniji ...« (Plut 1998, 222).

»... Posavsko hribovje ima ime po reki Savi, ki prečka hribovje med Ljubljansko kotlino in Sevniško kotlinico. Je del Vzhodnega Predalpskega hribovja ... Čeprav je Posavsko hribovje večja regija, se niso uveljavila imena za manjše dele ... Pred industrijsko dobo sta bila znotraj hribovja le dva večja tržna kraja: mestece Laško in Litija v Litijski kotlinici na mestu, kjer sta prečkali Savo antična jantarska in srednjeveška tovorna pot z Dolenjske čez Vače na sever. Večji kraji so se razvili ob rudnikih rjavega premoga v tako imenovanem Črnem revirju. V sosednjih dolinah savskih pritokov so nastala tri bližnja rudarska in občinska središča ... Izmed rudarskih mest Zagorje, Hrastnik in Trbovlje, so Trbovlje ob rudarstvu razvile največ industrije ... Zagorje, Trbovlje in Hrastnik so naša najbolj značilna rudarska mesta, ki že s svojo lego v dnu

ANDREJ HERAKOVIČ

Slika 4: V ospredju nekdanje rudniške površine, v ozadju zelena okolica Posavskih hribov.

ozkih dolin dokazujejo neagrarni nastanek. Večina Posavskega hribovja gravitira k večjim središčem v kotlinah na obrobju (Ljubljana, Celje) ali v širših dolinah (Sevnica). Znotraj hribovja so Radeče s tovarno papirja ...» (Gams 1998, 111–114).

Povprečen Slovenec (v tem primeru študent) bi opisal regijo predvsem kot neprivlačno za bivanje (v nasprotju z mladimi, ki živijo tu), gospodarsko neuspešno (dejanska slika je enaka pri obeh skupinah), depresivno (na primer stopnja samomorilnosti je ena izmed najvišjih), umazano in neperspektivno.

Problem te ocene je, da spraševani največkrat sploh ni bil v regiji, ampak se je kvečjemu z vlakom peljal mimo nje po savski dolini, ki z ožino, dimnikom in umazano reko ne deluje preveč privlačno. Sliko si je lahko ustvaril tudi na podlagi pripovedovanj, branja in gledanja televizije. Lokalni prebivalci so opozorili na dejstvo, da se podoba bistveno spremeni ob obisku, ko so obiskovalci nemalokrat precej pozitivno presenečeni.

6 Sklep

Pri sedanji regionalni zavesti in identiteti lahko najdemo določene prostorske in kvalitativne spremembe. Mladi so manj navezani na zgodovinsko preteklost in manj obremenjeni z njo, kar je lahko določena prednost pri postavljanju strategije bodočega razvoja. Zaznavajo tisto, kar jim je blizu in s čimer se lahko v procesu socializacije poistovetijo, na primer športnike. Večjo regionalno zavest bodo čutili takrat, ko jim bo regija lahko ponudila ugodne bivanjske in delovne razmere, torej bo prišlo do enakovrednega, obojestranskega odnosa.

Poimenovanje Zasavje je precej dobro ustaljeno kot ime domače pokrajine, manj pa sta jasni meja in podoba. Meje v današnjem globalnem prostoru ob povečanem pretoku informacij, blaga, storitev in ljudi izgubljajo pomen, čeprav so dobro uveljavljene in administrativno določene. Regija ni več zaprt sistem, zato urbanega in regionalnega razvoja ne moremo obravnavati samo znotraj nje. Predstavlja živ organizem: najprej se rodi, razvija, nekaj časa obstaja (se identificira z gospodarskimi, kulturnimi, upravnimi značilnostmi in družbeno pripadnostjo) ter v končni fazi lahko tudi izgine.

Zasavje je kot Črni revir doživelo vzpone in padce. Počasi se posavlja od premogovništva in dejavnosti, vezanih nanj. Zeleni revirji pa bi skupaj s Posavskim hribovjem lahko bili temelj za razvoj nove identitete regije, dopolnjene s prenovljeno in pomlajeno regionalno zavestjo.

7 Viri in literatura

- Anketni list Matični kras. Terenske vaje pri predmetu Geografija krasa, 4. letnik. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana 2002.
- Cankar, I. 1968: Kurent. Izbrana dela III. Ljubljana.
- Gams, I. 1998: Geografija Slovenije. Ljubljana.
- Klemenčič, M. M. 1995: Krajevna identiteta na primeru Srednje in Zgornje Gorenjske. Dela 11. Ljubljana.
- Kušar, S. 2002: Gradivo za ekskurzijo LGD-ja v Zasavje. Interno gradivo, Ljubljansko geografsko društvo. Ljubljana.
- Marot, N. 2002: Možnosti razvoja alternativnih panog turizma v Zasavju. Elaborat, Regionalni center za razvoj. Trbovlje.
- Marot, N. 2003: Vprašalnik Regijska identiteta. Terensko delo. Trbovlje.
- Meistad, T. 2001: Municipal slogans and emblems – Subjective local identities used strategically in local community development. Medmrežje: www.abdn.ac.uk/arkleton/npp/pdf/norway4.pdf (2. 1. 2005).
- Mlinar, Z. 1990: Globalizacija, raznovrstnost in homogenizacija v prostoru. Teorija in praksa 27, 8-9. Ljubljana.
- Paasi, A. 2000: Re-constructing regions and regional identity. Medmrežje: www.ru.nl/socgeo/n/colloquium/Paasi1.pdf (2. 1. 2005).
- Perko, D. 1998: Pokrajine. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Plut, D. 1998: Varstvo geografskega okolja. Ljubljana.

Posavsko hribovje – hribi in doline za rekreativne skomine. Predstavitveni prospekt Posavskega hribovja, Center za razvoj Litija. Litija 2003.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana 1994.

Snoj, M. 1997: Slovenski etimološki slovar. Ljubljana.

8 Summary: Regional identity of youth in Zasavje

(translated by Barica Razpotnik)

Zasavje is the country along the river Sava between Litija and Radeče that includes the neighbouring hills between Celje basin and the system of valleys of Dolenjska. As the smallest of the twelve statistical regions, it includes the municipalities of Hrastnik, Trbovlje and Zagorje ob Savi. For the purpose of regional development programme, it also includes Litija, Šmartno pri Litiji and Radeče. Due to developmental problems that occurred in the region with its economic restructuring, a new issue is raised – what will happen with the region in the future?

Finnish geographer Paasi studied theory of regions in detail. According to him, there is no standard definition of the region, for the region is a living organism, a product of its inhabitants and their perception of space.

As the future of a certain area is mostly determined by young people, a research on regional identity of youth was conducted in April 2003 in accordance with Paasi's methodological basis, and a future development of Zasavje was outlined. The sample was made up of 98 units of high school-aged population from different programmes of education. Twenty units from older age groups served as a comparison. The data gathered was not intended for quantitative analysis but merely as orientation during the writing of this paper.

The first element of regional consciousness that was researched was the name of the region. Zasavje was the predominant response, but not distinctly prevailing, and other names were reported, as well as some descriptive terms, such as, »too polluted, but nice«. As the most common name has been in wide use since before the birth of this generation, they simply assumed it and never questioned its origin or age, which they could not determine. We can see the role of the region in the regional consciousness hierarchy based on what people call themselves. Most people refer to their home town, e. g. as Trboveljčan (a person from Trbovlje), or their region. The area is largely urban, so there are no typical local names.

All the people included in the research knew their own municipalities. There was, however, a problem when it came to local communities which are in fact losing their administrative role as well as their role in people's minds. Instead, people often responded with street-names, neighbourhoods, or rural settlements. Older people had better knowledge of this issue, which confirms our findings.

Connectedness within the community is weak, and except for sports and fire-fighters' associations, very few people take part in other associations. One reason for that is also a changed lifestyle, where the emphasis is put on the individual.

Services representation was rated as good, but also as bad, mostly in rural and suburban areas, where they miss having a bank, a post office, shops and some other services. Also missing are some good sports facilities, more other free time activities options and youth-oriented facilities.

The main distinctive mark of Zasavje is still coal and everything connected with it. Related to coal are also some characteristics connected with the economy of the region: the chimney, pollution, unemployment, industry, ... Economy is followed by nature (hills, valleys, Mount Kum, greenery), mentioned mostly by people from suburban and rural areas. As this is a generation marked by transition, they do not have a uniform image of the region. On one hand it is slowly moving away from coalmining, and is seeking new opportunities to develop and redefine space and identity on the other hand. The best way to develop identity is based on economic success, history, upbringing and education, and independent of politics.

The hills are now being marketed as the main symbol of the region, and tourist slogans are all connected to that. With this purpose, Development Centre Litija expanded the region to Posavje Hills,

presented to visitors to the region as Posavje Hills – hills and valleys for recreational desires. Individual municipalities emphasize characteristics and slogans that attract visitors as well.

Identity of a region is illustrated by inner and outer perceptions of the region. One of the inner ones is border, which has been important in this region ever since the division between Carniola and Styria. This division is still present in people's minds. There are more differences when it comes to modern views, however, although Zasavje of three municipalities still prevails. Regardless of numerous problems and loss of importance in Slovenia, the centre of the region is still Trbovlje.

The region's geographical position was mostly described with different phrases of similar meaning: central, by the river Sava, close to GEOSS (geographical centre of Slovenia) and the capital.

Despite all the filth and pollution, typical of Zasavje, its inhabitants still consider it beautiful. Entirely opposite and not at all patriotic are the following responses: economically unsuccessful, without prospect, dirty; but also attractive to live in and green.

The best known abstract name for the region is still The Black Quarters (coalmining area), while The Green Quarters (forests) and The Grey Quarters are also becoming more common. The expression The Red Quarters (political past) is slowly disappearing.

Every region should have something to be proud of, something that makes it unique. One third of the people who took part in the research could not point out a single such thing, which infers a poor identification with the region. The most commonly mentioned was also the visually most obvious thing in the region: the 360 metres high chimney of Trbovlje Thermal Power Plant.

In the past, Zasavje had an important role because of its successful coalmines. Nowadays, the region's importance is medium, and a pessimistic scenario predicts an even lesser importance for the region within the European Union.

The main development engine is still considered to be the municipality as the central institution, joined by regional development agency in the recent years. The agency is in second place together with financial institutions, and acts as important support environment for economically unsuccessful municipalities. With the quickly progressing individualisation in cities, a smaller role should be assigned to educational institutions and societies.

Outer perceptions of the region's borders can be summed up from several different regionalisations, where Posavje Hills is a microregion, but mesoregions differ. Slovenia's national telecommunications carrier wanted to divide the region into two parts, but failed as they got too many complaints.

An average Slovenian would describe the region as unattractive to live in, economically unsuccessful (actual image, same in both groups), depressive (difference because of the image portrayed in the media), dirty and without perspective for the future.

The main problem is that this is distance judgement, where the average Slovenian has made their own image of the region based on word of mouth, reading, watching television, or at best a train ride through the region, which, with its narrowness, the chimney and the polluted river, truly does not come across as very attractive.

With the current regional consciousness and identity, we can certainly find some spatial and qualitative changes. Young people are less attached to the past and less burdened by it, which can be considered an advantage in planning a strategy for further development of the region. They notice what they are close to, and what they can identify with during the process of socialisation, for example athletes. They will feel more regionally conscious when the region can offer them better residential conditions and work environment, so there can be an equal, mutual relationship.

The name Zasavje is well established as a country name, yet there is still confusion regarding the borders and images of the region. Zasavje as The Black Quarter has had its ups and downs, but it will have to slowly move on from coalmining and all economic activities connected with it. This is also implied by The Green Quarters, which, together with Posavje Hills, could be the basis for developing a new identity of the region, supplemented by a renewed and rejuvenated regional consciousness.